

LUDÁNYI ZSÓFIA

TIPIKUS PROBLÉMÁK INTÉZMÉNYNEVEINK HELYESÍRÁSÁBAN

1. Bevezetés

Bozsik Gabriella tanárnőt egyetemi hallgatóként, a 2007-es Nagy J. Béla helyesírási verseny résztvevőjeként ismertem meg. Később, 2015-ben már felkészítő tanárként, 2017-ben pedig meghívott előadóként vettem részt újra a felsőoktatási intézmények Nagy J. Béla helyesírási versenyének Kárpát-medencei döntőjén, amelyet ünnepeltünk évtizedeken keresztül szervezett töretlen lelkesedéssel, fáradhatatlanul. Köszöntéséhez nem kellett sokáig keresnem a témát, hiszen kutatási területeink, szakmai érdeklődési körünk között sok a hasonlóság.

Bozsik Gabriella munkásságának meghatározó területe a magyar helyesírás, melynek számos részterületével foglalkozott, kiemelt figyelmet szentelve az intézménynevek helyesírási kérdéseinek. Bölcsészdoktori (Bozsik 1989a), illetve kandidátusi értekezésében (Bozsik 1993a) átfogóan feldolgozta az intézménynevadás gyakorlatát, középpontba helyezve azok helyesírásának problémáit. Számos további publikációjában foglalkozott még a témával: áttekintette az intézménynevek helyesírásának alakulását az akadémiai helyesírási szabályzatok történetének tükrében (Bozsik 1989b, 2000, 2007); vizsgálta az ezredforduló és az azt követő időszak intézménynevadási gyakorlatát (Bozsik 2002, 2005). Többször publikált az alapítványnevek típusairól és azok helyesírási kérdéseiről (Bozsik 1994a, 1999), és foglalkozott az intézménynévszerű elnevezések írásmódjának problémáival (Bozsik 1993b), legutoljára a gyógyszerárak neveivel (Bozsik 2020). Az Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének vezető szakmódszertanosaként számos publikációja született a helyesírás-tanítás témakörében, így többek között az intézménynevek helyesírásának tanításához is adott módszertani fogódzókat (Bozsik 1993b, 1994c).

Köszöntő írásomban ehhez a témakörhöz kapcsolódva azt mutatom be, milyen típusproblémák fordulnak elő az intézménynevek helyesírását illetően a mai írásgyakorlatban. Teszem mindezt az MTA Nyelvtudományi Intézet nyelvi közönségszolgálatának munkatársaként szerzett tapasztalataim alapján.

2. A vizsgálat anyaga

A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetében¹ az Intézet megalakulásától kezdve (1949) alkalmilag, 1957-től állandó jelleggel folyamatosan működik nyelvi tanácsadó szolgálat, amely máig fontos szerepet tölt be a nyelvi ismeretterjesztésben, a tágabban értelmezett anyanyelvi nevelésben (Heltainé Nagy 2016). A felmerült nyelvi problémák megoldását telefonon és e-mailben kérhetik az érdeklődők. Az elmúlt évtizedekben a közönségszolgálat munkatársai a telefonon érkező kérdéseket és a rájuk adott válaszokat ún. közönségszolgálati naplókban rögzítették, s ennek a terjedelmes anyagnak egy részét a 2010-es évek elején a helyesiras.mta.hu portál Archívum menüpontjából elérhetővé tették. Az e-mailben érkezett kérdések és válaszok archiválása, feldolgozása, rendszerezése folyamatosan zajlik, a nyelvi tanácsadás munkatársai a megválaszolt leveleket tematikus címkékkel látják el, megkönnyítve a terjedelmes levélanyagban való keresést. A folyamatosan bővülő tematikus címkerendszer felépítése hierarchikus, az egyes fő témakörök (pl. alakváltozatok, különírás-egybeírás, idegen szavak, nyelvi illemtan) számos további altémára tagolódnak.

A jelen dolgozatban bemutatni kívánt vizsgálódást a 2015–2020 között érkezett e-mailek alapján végeztem (összesen 6180 db levél). A címkék segítségével kiválogattam az intézménynevekkel kapcsolatos megkereséseket, és a további alcímkék alapján kategóriákba soroltam a felmerülő típuskérdéseket. A továbbiakban azt mutatom be, melyek az intézménynévírásnak azok a területei, amelyek tipikusan nehézséget okoznak a beszélőknek.

3. Eredmények

3.1. Az intézménynevek alapalakjának helyesírási kérdései

A hatályos akadémiai helyesírási szabályzat (AkH.¹²) intézménynevek írásmódjának alapszabályait a 186–187. pontjában fogalmazza meg: a több szóból álló intézménynevek terjedelmét, a név kezdetét és végét az alkotóelemek nagy kezdőbetűs írása jelzi, a névelők és az és kötőszó azonban mindig kis kezdőbetűs.

A viszonylag kis számú (25 darab), az intézménynevek alapalakjának írásmódja iránt érdeklődő levelet áttekintve az a tendencia látszik kirajzolódni, hogy az alapalakok írásmódjának megállapítása nem tartozik a nyelvhasználók által legnehezebbnek tartott helyesírási területek közé. A kérdések alapján időnként bizonytalanságot szokott okozni a többtagú intézménynevekben az *-i* képzős melléknevek kezdőbetűjének megállapítása (természetesen ezek is nagy kezdőbetűvel írandók): **XXII. kerületi Egyesített Óvoda ~ XXII. Kerületi Egyesített Óvoda, *Pest megyei Pedagógiai Szakszolgálat ~ Pest Megyei Pedagógiai Szakszolgálat,*

1 Szervezeti átalakítások miatt 2019. szeptember 1. óta az intézmény hivatalos neve Nyelvtudományi Intézet.

**Áldás utcai Általános Iskola ~ Áldás Utcai Általános Iskola*. Kérdéses lehet még az olyan, személynévi tagot tartalmazó intézménynevek helyesírása, amelyekben a személynévi tag olyan névelőzékkel, névkiegészítővel tartalmaz, mint például a *dr.*, az *id.* vagy a *gróf*. Ezeket a névkiegészítőket az AkH. 151. pontja alapján alapvetően kis kezdőbetűvel írjuk, s csak kiemelt helyzetben nagybetűvel. Az egyik kérdező abban kérte megerősítésünket, hogy a *Kecskeméti Szakképzési Centrum Gróf Károlyi Sándor Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Kollégiuma* írásmód a helyes, szemben a **Kecskeméti Szakképzési Centrum gróf Károlyi Sándor Szakgimnáziuma, Szakközépiskolája és Kollégiuma* írásmóddal. Megerősítettük, hogy a *gróf* névelőzék is nagy kezdőbetűs, ha intézmény nevében szerepel.

Az intézménynevek alapalakjainak írásmódjában nem csupán a kezdőbetű, hanem olykor a különírás-egybeírás is nehézséget okoz. Előfordul, hogy egyes intézménynevek hivatalos, bejegyzett elnevezése nem felel meg a helyesírási normának. Erre mutatott rá az a kérdező, aki azt szeretne volna tudni, helyes-e a *nemzetipark-igazgatóság* írásmód; és ha igen, akkor miért nem így szerepel a **Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság*nak a nevében. Válaszunkban megerősítettük a kérdező írásmódját: köznévként az AkH. 141. b) alapján valóban a *nemzetipark-igazgatóság* a normatív, intézménynévként a *Duna-Ipoly Nemzetipark-igazgatóság* lenne a szabályos, ám a kötőjel miatt meglehetősen nehézkes írásmód. Ilyenkor a legjobb megoldás az, ha az eredetileg jelöletlen összetételt jelöltté tesszük a birtokos személyjel kitételével, vagyis szerkezetét alakítjuk (már persze ha van erre lehetőség, hiszen az intézmény hivatalos nevéből nemigen térhetünk el): (a) *Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatósága*.

Problémát okozhat a külföldi intézménynevek magyar megfelelői helyes írásmódjának a megállapítása is. Például az *International Atomic Energy Agency* hivatalos neve magyarul, az angol elnevezést szó szerint fordítva: **Nemzetközi Atomenergia Ügynökség*, ebben a formában szerepel a szervezet alapokmányában is (W1). Ez az írásmód azonban nem jelöli az *atomenergia* és az *ügynökség* lexémák közti összetételi viszonyt. Az AkH. 139. pontja alapján ezt a többszörös összetételt kötőjellel kellene tagolni a fő összetételi határon, így a *Nemzetközi Atomenergia-ügynökség* írásmód javasolható. Figyelembe véve azonban azt a gyakorlatot, hogy intézménynevekben a szótagszámlálás szabálya nem mindig érvényesül, elfogadható a *Nemzetközi Atomenergiaügynökség* írásmód is. (Az intézmény neve egyébként *Nemzetközi Atomenergiái Ügynökség* formában is előfordul, ez az írásmód is megfelel a helyesírási szabályoknak.)

Magának a szótagszámlálás szabályának az érvényesítése is kérdéses tehát az intézménynevek írásmódjában. Például amikor 2016 elején az *Állatorvostudományi Kar* kivált a Szent István Egyetemből, hogy önálló felsőoktatási intézményként működjék tovább, az egyetem vezetősége kérte a Nyelvtudományi Intézet nyelvi tanácsadó szolgálatának állásfoglalását arról, hogy a kötőjel nélküli *Állatorvostudományi Egyetem* írásmód megfelel-e a helyesírási szabályoknak. A tanácsadó szolgálat az MTA Magyar Nyelvi Osztályközi Állandó Bizottságával egyeztetve támogatta a kötőjel nélküli írásmódot, hivatkozva

az AkH.¹² általános, a nyelvhasználó szándékát is figyelembe vevő szellemiségére és az ide vonatkozó konkrét szabálypont (139.) irányadó jellegére: „a hat szótagonál hosszabb többszörös összetételeket kötőjellel **tagolhatjuk** a két fő összetételi tag határán”. A kötőjel nélküli írásmód mellett szól továbbá az a gyakorlat is, hogy a tulajdonnevekben – elsősorban az intézménynevekben – általában nem érvényesül a szótagszámlálás szabálya, vö. *Belügyminisztérium*, *Pénzügyminisztérium* (Laczkó–Mártonfi 2004: 131; 216). A kötőjel nélküli, nagy kezdőbetűs íráskép megkönnyíti a befogadást és a gyors értelmezést, a tulajdonnevek esetén erőteljesebben érvényesülnek az esztétikai, tipográfiai szempontok is.

3.2. A melléknévképzős származékok

Az AkH. 187. nemcsak az alapalakok, hanem az *-i* képzős formák írásmódját illetően is iránymutatást nyújt. Eszerint az intézménynevek *-i* (ritkábban *-beli*) képzős származékaiban a tulajdonnévi értékű tagok nagy kezdőbetűjét megtartjuk, a köznévi elemeket pedig kisbetűvel kezdve írjuk. A kiválogatott leveleket megvizsgálva némileg meglepő az *-i* képzős alakokkal kapcsolatos kérdések meglehetősen alacsony száma (15 darab).

Ennek értelmében például a Magyar Építész Kamarában betöltött tagság a *magyar építész kamarai tagság*, és a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai a *magyar nyelvtudományi társaságos* kiadványok. (Ritkábban kapcsoljuk intézménynevekhez az *-s* képzőt, de helyesírási szempontból nincs különbség az *-i*, *-beli* képzőkhöz képest.)

3.3. Az intézménynevek említőnevei, rövidebb névalakok

Gyakori, hogy a hivatalos, teljes intézménynév helyett annak csak egy vagy több egyedítő elemét használjuk. A típusjelölő szót vagy szavakat csak a rövidebb intézménynévhez kapcsoljuk, vagy pedig teljesen elhagyjuk. A helyesírási szabályzat 188. c) pontja csak az utóbbi esetben ad egyértelmű iránymutatást, ti. hogy az ilyen rövidült névben nem változik a részeknek a teljes névbéli írásmódja, például: *az Eötvösön végzett* v. *az Eötvös Lorándon végzett*. Arról azonban nem rendelkezik, hogyan kapcsoljuk a rövidült, a személynév első eleméből álló névalakhoz az intézménynév típusát jelölő lexémát: külön, esetleg kötőjellel, továbbá kis nagy vagy nagy kezdőbetűvel írjuk azt.

Az említőnevek, rövidebb névalakok használata többször előkerül a vizsgált levélműanyagban, 28 kérdés foglalkozik ezzel. Mivel a szabályzat nem ad erre egyértelmű iránymutatást, a nyelvi tanácsadó felvázolhatja a létező gyakorlatokat, többféle lehetőséget felkínálva (vö. Dede 2012). Az egyik levélíró például arról érdeklődött, hogyan írja a Kölcsey Ferenc Gimnázium rövidült, nem hivatalos névalakját: *Kölcsey + gimnázium/Gimázium*. Létezik olyan gyakorlat, amely az intézményre önmagában is utaló *Kölcsey* névelem után magyarázó jelleggel feltünteteti az intézmény típusát jelölő közszót, jelzős szerkezetnek tekintve azt: *Kölcsey gimnázium*. Más esetben – ha a beszélő ki akarja emelni a megnevezés tulajdonnévi jellegét – a rövid alakban is nagy kezdőbetűvel írhatja a típusjelölő

elemet: *Kölcsey Gimnázium*. De hivatkozhatunk az Osiris Helyesírás iránymutatására, amely a személynév első elemének és a típusjelölő szónak a kötőjeles kapcsolását javasolja (Laczkó–Mártonfi 2004: 218), eszerint tehát *Kölcsey-gimnázium*. A Magyar helyesírási szótár korábbi kiadása (MHSz.¹⁹⁹⁹) *általános iskola* szócikkének bokrában is megtaláljuk ezt a kötőjeles alakot: „de röviden: *Petőfi Sándor-iskola, Petőfi-iskola*”, a későbbi, az AkH.¹²-hoz igazított Magyar helyesírási szótárban (MHSz.²⁰¹⁷) azonban már nem található meg ez a forma (vö. Zimányi 2020: 178).

3.4. Az intézménynevek alárendelt egységei

A kis- és nagy kezdőbetűk használatát tekintve problémás az intézménynevek alegységeinek helyes írásmódja. Az AkH. 189. pontja szerint az egy intézményhez tartozó alárendelt intézmény nevét a főintézményéhez hasonlóan kell írni, tehát minden különírt egységet nagy kezdőbetűvel (kivéve az és kötőszót és a névelőt). Tehát például: *Bölcsészettudományi és Művészeti Kar* (az *Eszterházy Károly Egyetemé*). Az intézményen belül további szervezeti egységek (pl. osztályok, tanszékek, kutatócsoportok) írásmódja akkor írandó nagy kezdőbetűvel, ha az egyediség érzékeltetésére szükség van. Ahogy az Osiris Helyesírás is megjegyzi, elméletben hiába tűnik egyértelműnek ez a szabály, a gyakorlatban problémát okoz az, hogy az intézményi alegységek helyes rögzítéséhez nem nyelvi háttértudásra van szükség, hanem az adott intézmény szervezeti felépítésének alapos ismerete szükséges (Laczkó–Mártonfi 2004: 219; Laczkó 2007: 101–102).

Egy példán keresztül illusztrálva: a *Nyelvtudományi Intézet* egyik osztályán, a *Nyelvtechnológiai és Alkalmazott Nyelvészeti Osztályon* belül működik a *Nyelvművelő és Nyelvi Tanácsadó Kutatócsoport*. Netán a *nyelvművelő és nyelvi tanácsadó kutatócsoport*? Esetleg (kompromisszumos megoldásként) a *Nyelvművelő és nyelvi tanácsadó kutatócsoport*? A fenti szabály értelmében csak akkor írandó nagy kezdőbetűvel az alegység neve, ha az egyediség érzékeltetésére szükség van. Márpedig nem tűnik valószínűnek, hogy a magyar beszélőközösségben létezik legalább még egy, pontosan ilyen nevű kutatócsoport. Nem látszik tehát szükségesnek a nagy kezdőbetűs írásmód, az írásgyakorlat azonban egyértelműen a kutatócsoportok nagy kezdőbetűs írása felé hajlik (az Intézet honlapján is ebben a formában szerepelnek). „A mai hivatalos írásgyakorlatában pedig azért nehéz igazságot tenni, mert az osztályok mellé fölzárkóztak a csoportok, amelyek magukat legalább annyira fontosnak tartják, mint az osztályok, és így megkövetelik a nagybetűs formát saját részükre is” – írja Zimányi Árpád (2007: 165).

A levélanyagot áttekintve az alegység-elnevezések problémája 32 kérdésben jelenik meg. Például az egyik kérdező azt szeretne volna tudni, hogy az *Országos Erdészeti Egyesület Baranya Megyei Helyi Csoportja* írásmódja megfelelő-e. Válaszunkban az AkH. 189. pontjában leírtakat ismertettük a kérdezővel, hozzátéve még azt a kiegészítést is, hogy a nem állandó jelleggel működő bizottságokra stb. utaló szavakat, szókapcsolatokat szintén ajánlatos kis kezdőbetűvel írni, például: *az érdekeltek koordináló bizottságot alakítottak; egy*

karbantartó csoportot szerveztek. Egyértelmű választ nem lehetett adni, mivel ahhoz tudni kellene, hogy a *Baranya megyei helyi csoport* állandó jelleggel működik-e, továbbá szükség van-e az egyediségének érzékeltetésére (ha igen, akkor csupa nagy kezdőbetűvel kell írni).

Bonyolult helyzet az is, amikor az intézmény valamely nagyobb szervezeti egységén belül működő kisebb egység, csoport neve hosszú, bonyolultabb mellérendelő szerkezet, mint például: **Erős Tér és Attoszekundumos Fizika Gázokban és Kondenzált Anyagokban Csoport.* Ebben az esetben célszerű csupán az első szót (*Erős*) nagy kezdőbetűvel írni. (És persze nem szakmabeliek számára kérdéses az is, hogy az *erős tér* szerkezethez tartozik-e a *fizika* vagy sem, mert ha igen, akkor azt az írásmódnak is tükröznie kellene...)

3.5. Intézménynévszerű elnevezések

Az AkH. 190. pontjában említi az ún. vegyes írásmódú intézményneveket, amelyekben az intézménynévi jelleg kevésbé érvényesül. Ilyenek például a pályaudvarok, megállóhelyek, repülőterek, mozik, szállodák, vendéglők, eszpresszók, üzletek, fürdők, temetők, lakóparkok és a nem önálló intézményt alkotó termek. A szabály értelmében a tulajdonnévi értékű tagot nagy kezdőbetűvel írjuk, az értelmezésre szolgáló köznévi tagot pedig kisbetűvel kezdve különírjuk.

Bozsik Gabriella (1993b) a több elemből álló intézménynévszerű elnevezéseket szerkezetük alapján többféle kategóriába sorolja:

- a) A tulajdonnévi értékű elem: főnév
Köznév, pl. *Pálma eszpresszó*
Tulajdonnév, pl. *Marika bisztró, Erkel Ferenc könyvesbolt*
- b) A tulajdonnévi értékű elem: melléknév, pl. *Koccintós borozó, Józsefvárosi halászkert.*
- c) A tulajdonnévi értékű névrész: szószerkezet.
Minőségjelzős, pl. *Fekete Macska bisztró.*
Mennyiségjelzős, pl. *Két Kupa étterem.*
Birtokos jelzős, pl. *Mátra Gyöngye cukrászda.*

A mai írásgyakorlatban azonban egyre gyakoribbnak tűnik a minden tagot nagy kezdőbetűvel író intézménynévi írásmód (vö. Zimányi 2007: 162–164). Az AkH.¹² pedig ezt lehetővé is teszi: „A mozik, vendéglők, eszpresszók, üzletek, fürdők, temetők, lakóparkok, szállodák, panziók, termek stb. neve lehet intézménynév is, például: *Corvin Budapest Filmpalota, Vadszőlő Szálloda, Sport- és Rendezvényközpont, Rózsakert Bevásárlóközpont, Szt. Lukács Gyógyfürdő és Uszoda, Fiumei Úti Nemzeti Sírkert, Erzsébet Szálloda, Platán Panzió, Klasszik Rádió, Csontváry Terem, Derkovits Terem.*” Hogy mikor beszélünk intézménynévről, és mikor csak intézménynévszerű elnevezésről, azt sokszor nehéz eldönteni, nagyban függ a szöveggörnyezettől, de sokszor nem nyelvi háttértudásra is szükség van.

Az egyik levélíró azt szerette volna tudni, hogy a Garabonc településen található vendéglátóipari egység nevének mi a normatív írásmódja:

- *Kránitz-borház és -étterem, Garabonc; vagy*
- *Kránitz borház és étterem, Garabonc; vagy*
- *Kránitz Borház és Étterem, Garabonc; vagy*
- *Kránitz Borház és étterem, Garabonc?*

Válaszunkban nyitva hagytuk az intézménynéviség kérdését, a kérdezőre bízva a választást: intézménynévként *Kránitz Borház és Étterem, Garabonc; ha viszont nem intézménynévként szerepel, csak amolyan említő köznévi értelemben, akkor csak a tulajdonnevet kell nagy kezdőbetűvel írni: *Kránitz borház és étterem, Garabonc.**

Szintén egy étterem nevével kapcsolatban kérte állásfoglalásunkat az a kérdező, aki a pilisvörösvári *Kopár Csárda ~ csárda* írásmódja iránt érdeklődött, mert bár megtalálta az akadémiai helyesírási szabályzatban a vonatkozó 190. szabálypontot, mégsem sikerült egyértelmű választ kapnia az írásmódot illetően: „[N]em értem, hogy ki és mi dönti el, mikor (és mitől) válik egy mozi, vendéglő stb. neve intézménynévvé, és ily módon a második tagja is nagybetűssé. Sokszor okoz ez gondot, ezért jó lenne valamiféle fogódzó.” Válaszunkban elmagyaráztuk, hogy maga a nyelvhasználó az, aki eldönti, intézménynévként kívánja-e használni az adott nevet (ez az ún. pragmatikai aspektus). Ez általában a nagyobb, saját intézményi háttérrel rendelkező helyek tekintetében jön szóba, ilyenkor **lehet** intézménynévi jelleget tulajdonítani az adott megnevezésnek. Az alapszabály változatlanul az, hogy a tulajdonnévi tagot nagybetűvel, az értelmezésre szolgáló köznévi tagot kis kezdőbetűvel írjuk (*Kopár csárda*).

3.6. Rendezvénynevek, eseménynevek

Az előzőekhez képest lényegesen gyakoribb kérdéstípus a rendezvénynevek helyesírása (a vizsgált anyagban 62 ilyen kérdés található). Az AkH. 191. szabálypontja szerint a rendezvények, rendezvénysorozatok, társadalmi és politikai mozgalmak, programok stb. nevét ajánlatos kis kezdőbetűvel írni, például: *jövőkutató konferencia, nemzetközi orvoskongresszus* stb., de intézménynévként a nagy kezdőbetűs írás is elfogadható, például: *Budapesti Nemzetközi Vásár, Szegedi Szabadtéri Játékok*. Ahogy az Osiris Helyesírás írja (Laczkó–Mártonfi 2004: 221): a gyakorlatban azért érvényesül kevésbé ez a szabály, mivel nem nyelvi háttértudást igényel annak eldöntése, hogy egy adott rendezvény vajon intézményi keretek között működik vagy sem. Zimányi Árpád (2007: 166) a rendezvények „intézményszerűségének” értelmezésekor azt állapította meg, hogy ha ez csupán a rendszerességet, a bizonyos időszakokként (évente, két évente stb.) történő megrendezést jelenti, akkor az összes ilyen, sorszámmal rendelkező rendezvényt nagy kezdőbetűvel kellene írni. Az ÉKsz. *intézmény, intézményes* szócikkei alapján azonban azt a következtetést vont le, hogy az intézményszerűséghez a hivatásos szervező- és rendezőgárda is hozzáértendő (miként az AkH. 191. pontjában szereplő két rendezvény is ilyen). Ennek alapján a rendezvénynevek döntő többsége kis kezdőbetűvel írandó.

Nézzünk meg néhány példát a beérkezett kérdések közül. Az egyik levélíró azt szeretne volna tudni, hogy egy évek óta ismétlődő rendezvénysorozat nevét hogyan írják: *Kutatók Napja* vagy *Kutatók napja*, esetleg *kutatók napja* a helyes írásmód. A fentiekből kiindulva és az AkH. 191. pontja fő alapján a kis kezdőbetűs írásmódot javasoltuk.

A rendezvénynevek egy sajátos alcsoportját alkotják a tanulmányi versenyek nevei, amelyek írásmódja ugyancsak ingadozó (vö. Kardos 2004). Nézzük meg ezt a három ismert helyesírási versenyünk példáján: az általános iskolások a *Simonyi Zsigmond Kárpát-medencei helyesírási versenyen* tehetik próbára helyesírástudásukat, a középiskolások az *Implom József Középiskolai Helyesírási Versenyen*, míg a felsőoktatási intézmények hallgatói a *Nagy J. Béla helyesírási verseny Kárpát-medencei döntőjén*. (Mindhárom verseny neve adatolt írásmóddal szerepel.) Ugyancsak problémás az OKTV neve, ahogy egy magyar tanár levélírónk is megfogalmazta: „[...] többször is találkoztam az *Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny* kifejezéssel. Mindenütt más helyesírással. A fent említett verzió mellett egy diákoknak készült helyesírási szótárban az *Országos középiskolai tanulmányi verseny*, míg egy középiskolai helyesírási gyakorlatokat tartalmazó könyv megoldásai között az *országos középiskolai tanulmányi verseny* írásmód szerepel. – Melyik a helyes?” Válaszunkban arról tájékoztattuk a levélíró, hogy a 191. szabálypont alapján a csupa kis kezdőbetűs írásmód a helyes, tehát az *országos középiskolai tanulmányi verseny* változat. Mivel azonban gyakran tulajdonnévi jelleget kap a szerkezet, lehetséges a címszerű írásmód is (Laczkó–Mártonfi 2004: 221), az *Országos középiskolai tanulmányi verseny*. És elvileg lehetséges a csupa nagybetűs írásmód is, a betűszó (OKTV) „visszahatása” is ezt erősíti, vagyis így indokolható az *Országos Középiskolai Tanulmányi Verseny* írásmód. Egyértelmű válasz tehát itt sem adható; ehhez ismerni kellene a szövegkörnyezetet, és annak alapján mérlegelni, mennyire érvényesül a tulajdonnévi jelleg az adott kontextusban (pl. kiemelt helyzetben, plakáton, meghívón különösen indokolt lehet a kezdő pozícióban lévő szó nagybetűsítése, vagy akár az egész rendezvény név nagy kezdőbetűs írásmódja).

4. Összefoglalás

Dolgozatomban az intézménynevek helyesíráásával kapcsolatos főbb típuskérdéseket tekintettem át a Nyelvtudományi Intézet nyelvi tanácsadó szolgálatához érkezett kérdések és az arra adott válaszok alapján. A vizsgált anyag számadatait áttekintve megállapíthatjuk, hogy az intézménynevek kérdésköre megjelenik a problémás helyesírási kérdések között, de korántsem akkora mennyiségben, mint például a különírás-egybeírás témaköre. A főbb kérdéskörök az intézménynevek alapalakja, ritkán a melléknévképzős (-i, -beli, -s) származékok, a rövidült, nem hivatalos intézményévi alakok, az alárendelt egységek (osztályok, tanszékek, kutatócsoportok) írásmódja, valamint az olyan intéz-

ménynévszerű nevek, mint például a vendéglátóipari egységek, illetve a rendezvénynevek elnevezései. A felsorolt kérdéskörök között az alapalakok, illetve a melléknévképzős származékok írásmódját tekintve egyértelmű eligazítást ad az akadémiai helyesírási szabályzat; nem tér ki azonban (csupán részben érinti) a rövidült, nem hivatalos említőnevek írásmódjára. Az intézménynevek alegységeinek írásmódját tekintve is egyértelmű iránymutatást nyújt a szabályzat, az írásgyakorlat mégis sok esetben ellentmond ennek. Más esetekben pedig (a vegyes írásmódú intézménynevek, illetve rendezvénynevek) esetén a szabályzat többféle lehetőséget is felvázol, a nyelvhasználóra bízva azt, döntse el az intézménynéviség kérdését. Nyelvi tanácsadói tapasztalataim alapján azonban azt látom, a beszélők egyértelmű, pontos iránymutatást várnak, nem szeretnek döntenit, kívülről várják a megoldást – noha nyelvi tanácsadóként mi ugyanúgy nem rendelkezünk azzal a nem nyelvi háttértudással, amelyre ilyenkor szükség lenne, mint ahogy maguk a beszélők.

Irodalom

- AkH.¹² = Magyar Tudományos Akadémia 2015. *A magyar helyesírás szabályai*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Boszik Gabriella 1989a. *Az intézménynevek nyelvi és helyesírási kérdései*. Bölcsészdoktori disszertáció. Kézirat.
- Boszik Gabriella 1989b. Az intézménynevek helyesírásának alakulása 1954 és 1984 között. *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Sectio Linguisticae, Literaturisticae Hungaricae et Artis* 19/2: 67–97.
- Boszik Gabriella 1991. Az intézménynevek helyesírási hibatípusai. *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Sectio Linguisticae Hungaricae et Literaturisticae* 20: 59–70.
- Boszik Gabriella 1993a. *Intézményneveink múltja és jelene (Különös tekintettel a helyesírásukra)*. Kandidátusi értekezés. Kézirat.
- Boszik Gabriella 1993b. Az intézménynévszerű elnevezések nyelvi és helyesírási kérdései. *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica* 21: 133–147.
- Boszik Gabriella 1993c. Az intézménynevek helyesírásának tanításáról (I. rész). *Magyartanítás* 5: 29–32.
- Boszik Gabriella 1994a. Az újabb keletkezésű intézményneveknek és az alapítványok neveinek helyesírásáról. *Acta Academiae Pedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica* 22: 47–52.
- Boszik Gabriella 1994b. Az intézménynevek helyesírásának tanításáról (II. rész). *Magyartanítás* 4: 31–34.
- Boszik Gabriella 1999. Az új keletű intézménynevek és alapítványnevek helyesírási kérdései. In: In V. Raisz Rózsa – H. Varga Gyula (szerk.): *Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 212. Budapest. 669–677.

- Bozsik Gabriella 2000. Az intézménynevek helyesírásának alakulása az akadémiai helyesírási szabályzatok alapján (1832–1984). In: Bozsik Gabriella – V. Raisz Rózsa (szerk.) *Helyesírás és tanárképzés. A Nagy J. Béla országos helyesírási versenyek előadásai, egyéb tanulmányok, feladatsorok.* Eszterházy Károly Főiskola. Eger. 40–45.
- Bozsik Gabriella 2002. Intézménynévadás az ezredfordulón. In: Balázs Géza – A. Jászó Anna – Koltói Ádám (szerk.): *Éltető anyanyelvünk. Írások Grétsy László 70. születésnapjára.* Tinta Könyvkiadó. Budapest. 86–90.
- Bozsik Gabriella 2005. Az intézménynévadás és -írás újabb jellemzői. *Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica* XXXIII: 125–136.
- Bozsik Gabriella 2007. Az intézménynévírás alakulása 1832-től napjainkig az akadémiai helyesírási szabályzatok alapján. In: Bozsik Gabriella – Eöry Vilma – V. Raisz Rózsa (szerk.): *Hagyomány és újjátás a helyesírásban. Válogatás a Nagy J. Béla országos helyesírási verseny kötetének anyagaiból.* Líceum Kiadó. Eger. 153–160.
- Bozsik Gabriella 2020. Az ezredforduló gyógyszerárneveinek névtani és helyesírási jellemzői. In: Lőrincz Gábor – Domonkosi Ágnes (szerk.): *Stílus – variativitás – műfordítás. Köszöntő kötet Lőrincz Julianna 70. születésnapjára.* Selye János Egyetem Tanárképző Kar. Komárom. 39–47.
- Dede Éva 2012. Az intézménynevek rövid alakjáról – melyre nincs szabály... *E-nyelv.hu Magazin*. <https://e-nyelvmagazin.hu/2012/12/03/az-intezmenynevek-rovid-alakjarol-%E2%80%93melyre-nincs-szabaly%E2%80%A6> (2020. 07. 10.)
- ÉKsz. = Juhász József (szerk.) 1972. *Magyar értelmező kéziszótár I–II.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Heltainé Nagy Erzsébet 2016. A nyelvi tanácsadás mint az anyanyelvi nevelés és közművelődés lehetősége. In: Kas Bence (szerk.): *„Szavad ne feledd!” Tanulmányok Bánréti Zoltán tiszteletére.* MTA Nyelvtudományi Intézet. Budapest. 247–256.
- Kardos Tamás 2004. „Pattantyús Nyomtatott Áramkör Verseny” és társai. *Édes Anyanyelvünk* 26/3: 11.
- Laczkó Krisztina 2007. Kisbetűk és nagybetűk. In: Bozsik Gabriella – Eöry Vilma – V. Raisz Rózsa (szerk.): *Hagyomány és újjátás a helyesírásban. Válogatás a Nagy J. Béla országos helyesírási verseny kötetének anyagaiból.* Líceum Kiadó. Eger. 95–104.
- Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila 2004. *Helyesírás.* Osiris Kiadó. Budapest.
- MHSz.¹⁹⁹⁹ = Deme László – Fábián Pál – Tóth Etelka (szerk.) 1999. *Magyar helyesírási szótár.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- MHSz.²⁰¹⁷ = Tóth Etelka (szerk.) 2017. *Magyar helyesírási szótár.* Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Zimányi Árpád 2007. Nagybetűsítések mai írásgyakorlatunkban. In: Bozsik Gabriella – Eöry Vilma – V. Raisz Rózsa (szerk.): *Hagyomány és újjátás a helyesírásban. Válogatás a Nagy J. Béla országos helyesírási verseny kötetének anyagaiból.* Líceum Kiadó. Eger. 161–177.

Zimányi Árpád 2020. A közoktatási intézmények mai névformái. *Acta Universitatis De Carolo Eszterházy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica* XLVI: 177–185.

Internetes hivatkozások

W1 – 1992/26. Nemzetközi Szerződés az Országos Atomenergia Bizottság elnökétől. [http://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/800E8658E1B98310C1257BE9005914E4/\\$File/NA%C3%9C_Alapokm%C3%A1ny.pdf](http://www.haea.gov.hu/web/v3/OAHPortal.nsf/800E8658E1B98310C1257BE9005914E4/$File/NA%C3%9C_Alapokm%C3%A1ny.pdf) (2020. 06. 19.)